

MONOGRÀFIC

Didàctica de la Llengua:
Una cruïlla de camins

DIDÀCTICA DE LA LLENGUA: UNA CRUÏLLA DE CAMINS

Juli PALOU

Universitat de Barcelona
jpalou@ub.edu

La didàctica s'ha desplaçat. Si abans era una disciplina subsidiària que mantenia una clara dependència d'altres àrees del saber, des de les darreres dècades del segle passat s'ha convertit en una disciplina autònoma que, com a tal, reclama una mirada científica. Com apunta amb molt d'encert la doctora Anna Camps en l'entrevista que podreu llegir en aquest monogràfic, només la recerca ens pot ajudar a entendre com aprenen els nois i les noies. La didàctica ja no és deutora de ningú, ja no es pot considerar com la simple aplicadora d'uns sabers que s'han generat en altres àmbits. La didàctica ja no es pot entendre com un saber fer que no generi, per ella mateixa, saber.

El nou estatus s'ha de consolidar i aquesta és la funció principal que vol complir la revista que esteu llegint. Hi ha cinc condicions que podem considerar com a requisits imprescindibles per a la necessària consolidació. Se'n poden afegir d'altres, però els cinc que tot seguit comentarem ens semblen imprescindibles, al mateix temps que ens permeten entendre el valor que tenen els articles que presentem.

En primer lloc, hi ha una qüestió evident: s'han de promoure i impulsar els processos de recerca. Al costat o al darrere de cada un dels articles que es presenten, hi ha persones o grups de recerca que des de fa anys aprofundeixen en una de les diverses línies que s'obren quan pensem en la Didàctica de les Llengües i de la Literatura. Així, trobem des d'un estudi centrat quasi de manera exclusiva en la interiorització del lèxic, fins a l'ús de diverses llengües en contextos escolars i familiars. Allò que destaquem no és la novetat de cada tema, sinó la capacitat de retornar a qüestions ja conegudes generant una nova corba a l'espiral, amb el ben entès que aquesta nova corba és coherent amb el seu punt de referència. I ho és perquè situa el focus d'atenció en allò que succeeix en contextos on es produeixen situacions relacionades amb l'ensenyament i l'aprenentatge. I ho és perquè de manera explícita o latent té una dimensió prospectiva; però d'això en parlarem més endavant.

Apuntem en segon lloc que la didàctica, a causa de la seva naturalesa, es troba situada en una mena de cruïlla de camins. És per això que en poden parlar psicòlegs, lingüistes, sociòlegs, etc. i, també és per aquest motiu que els experts en didàctica necessiten fixar-se en la psicologia, en la lingüística, en la sociologia, etc. per detectar fins a quin punt els nous punts de vista que proposen aquestes ciències ajuden a comprendre uns processos comunicatius que sempre es troben situats, que sempre tenen un ara i un aquí. Els marcs teòrics dels articles que presentem poden transitar en una línia vigotskiana, poden prendre en consideració les característiques de la societat líquida explicitades pel sociòleg Bauman o poden cenyir-se a les aportacions fetes des de l'anàlisi del discurs. És molt probable que aquest ventall de connexions s'hagi fet més necessari des del moment en què, per la porta principal, van entrar termes com la «llengua en ús», «jocs de llenguatge» o «*literacy*». La didàctica de les llengües i la literatura no pot girar-se d'esquena, com defensen Misa Fukukawa i Daniel Cassany en un dels articles d'aquest monogràfic, als vincles que existeixen entre llengua i cultura, entre les pràctiques de la lectura i de l'escriptura i les particularitats socials i culturals del context on se situen aquestes pràctiques.

No hi ha una metodologia que es pugui considerar en aquest terreny privilegiada. Aquesta és la tercera qüestió que volem destacar. Només cal llegir els articles que presentem de Jaume Batlle, i d'Ana Teberosky i Aneska Ortega per constatar-ho. En el primer, es parteix de les aportacions fetes des de l'anàlisi del discurs per arribar a centrar-se en el processos de reparació que tenen lloc en una aula de llengua estrangera; la fina microanàlisi que es du a terme mostra de quina manera es produeixen les reparacions iniciades pels alumnes. En el segon, es fa ús de dades quantitatives per donar suport o refutar les conclusions que es presenten. A nivell metodològic, la recerca en el camp de la didàctica ni fa, ni pot fer exclusions. Ara bé, com es pot constatar en cada un dels articles que es presenten, la presència de l'escenari on es produeixen les interaccions i la copresència, real o virtual, dels participants, es constitueix com un punt central, el punt a partir del qual s'inicia el procés d'investigació. Aquest procés sempre va més enllà d'un nivell descriptiu, ja que busca interpretar el fenomen tal i com es produeix. La recerca és sempre, i en qualsevol domini del saber, un joc d'interpretacions; el focus no se situa ni en la persona o l'equip investigador, ni en el fenomen que s'investiga, sinó en la relació que s'estableix entre aquests dos pols i, sobretot, sobre el discurs que genera aquesta trobada d'un enfront de l'altre. La recerca és una activitat. I com tota activitat es pensa i es transmet a partir del llenguatge. La recerca, per tant, és sempre discursiva.

A través d'aquest discurs, la didàctica es vol comprendre ella mateixa, vol comprendre quina relació s'estableix entre l'ensenyant, l'aprenent i el saber de referència. Es vol comprendre ella mateixa per millorar, per orientar propostes d'actuació que facilitin l'aprenentatge. Més amunt ja ho hem apuntat: la investigació en el camp de la didàctica és prospectiva. Aquest és el quart punt que destaquem: la voluntat d'incidir, de provocar, amb la mirada posada cap al futur. Els processos d'obtenció i d'anàlisi de dades que es presenten en els articles que segueixen tenen molt poc a veure amb una simple descripció, i encara menys amb una mirada normativa. L'anàlisi de dades permet allunyar-se del camp perceptiu i construir nous models explicatius que es tradueixen en noves propostes d'actuació. Aquesta és la dinàmica, sens dubte, però falta afegir un element nou que és la capacitat de transformació. La reflexió sobre aquest nou element es planteja de manera clara en l'article que presenta Catalina Ramírez. Aquesta autora, seguint les propostes que es formulen des

de la teoria de l'activitat, proposa la creació de laboratoris de canvi. Ramírez defensa que la recerca en l'àmbit de la didàctica ha d'anar lligada a processos de transformació col·lectiva. En el seu cas, provoca aquest procés de transformació a través d'un intercanvi virtual amb professors.

El cinquè punt ha de tractar sobre la mateixa recerca. Entenem que en qualsevol àmbit del saber ha d'existir una mirada diacrònica i una de sincrònica, és a dir, una reflexió que podem considerar de caràcter meta sobre la pròpia recerca. La primera condició que hem apuntat per tal que una disciplina es constitueixi amb caràcter propi és que impulsi un seguit de recerques específiques que la situïn en el punt de mira. Ara, per finalitzar, hem de recordar que l'acumulació de recerques no condueix de manera automàtica a allò que hem apuntat com a imprescindible, és a dir: enfortir el lligam entre els tres vèrtexs del triangle que formen l'aprenent, el docent i el saber. Caldrà que els investigadors en el camp de la didàctica en algun moment es plantegin aquesta qüestió, de manera que la gran quantitat de tesis doctorals que s'estan escrivint i els articles que es publiquen no s'atomitzin. Compartir, contrastar i revisar què s'ha fet i què s'ha dit en els darrers trenta o quaranta anys en el camp de la investigació és el que ha de permetre que aquesta ciència autònoma que anomenem «Didàctica» progressi dibuixant una espiral, la línia corba que més agradava a Vigotski. Estem convençuts que els articles que en aquesta ocasió publiquem són una bona contribució al creixement d'aquesta espiral.